



UUM JOURNAL OF LEGAL STUDIES

<http://e-journal.uum.edu.my/index.php/uumjls>

How to cite this article:

Ismail, N., Mohamad, A. B., & Mohamad Tajuddin, U. R. A. (2021). Kriteria pemilihan saksi pakar forensik di mahkamah. *UUM Journal of Legal Studies*, 12(2), 333-352. <https://doi.org/10.32890/uumjls2021.12.2.14>

**KRITERIA PEMILIHAN SAKSI
PAKAR FORENSIK DI MAHKAMAH**

(Criteria for Selection of Forensic Expert Witness in Court)

¹Nurbazla Ismail, ²Abdul Basir Mohamad &

³Ummi Rose Azra Mohamad Tajuddin

^{1,2&3}Research Centre for Sharia, Faculty of Islamic Studies
Universiti Kebangsaan Malaysia, Malaysia

¹Corresponding author: nurbazla@ukm.edu.my

Received: 7/8/2020 Revised: 18/2/2021 Accepted: 7/3/2021 Published: 5/7/2021

ABSTRAK

Peruntukan berkaitan keterangan saksi pakar forensik telah lama digunakan di mahkamah berdasarkan peruntukan keterangan pakar. Walau bagaimanapun, terdapat pertikaian dari sudut kriteria penerimaan keterangan saksi pakar forensik. Oleh itu, timbul persoalan berkaitan kriteria pemilihan saksi pakar forensik yang boleh dipanggil untuk memberikan keterangan di mahkamah. Objektif kajian ini adalah untuk mengenalpasti kriteria pemilihan saksi pakar forensik di mahkamah. Reka bentuk kajian ini adalah kajian kualitatif yang mengumpulkan bahan kajian lepas dan temu bual separa berstruktur. Data kajian dianalisis menggunakan kaedah tematik dan deskriptif. Hasil kajian mendapati bahawa tiada penetapan kriteria khusus dalam

pemilihan saksi pakar forensik untuk memberikan keterangan di mahkamah. Namun, terdapat beberapa cadangan kriteria yang perlu ada sebelum seseorang pakar forensik diterima sebagai saksi pakar di mahkamah. Kajian ini memberikan implikasi kepada pengamal undang-undang dalam memilih saksi pakar yang boleh dipanggil ke mahkamah dan kepada pakar forensik yang akan memberikan keterangan di mahkamah.

Kata kunci: Kriteria saksi pakar, kelayakan saksi pakar, pakar forensik, keterangan forensik, mahkamah di Malaysia.

ABSTRACT

Provisions relating to the testimony of a forensic expert witness have long been applied in court on the basis of the provisions of expert evidence. However, there are disputes regarding the acceptance criteria for a forensic expert witness. As a result, questions arise as to the criteria for the selection of forensic expert witness who may be called to testify in court. The objective of this study is to identify the criteria of selection of forensic expert witness in court. This qualitative study gathered data from literature reviews and semi-structured interviews. The data were analyzed using thematic and descriptive methods. The study found that there are no specific criteria for the selection of forensic expert witness to testify in court. However, there are some suggested criteria that must be established before a forensic expert is accepted as an expert witness before a court of law. This study has implications for legal practitioners in selecting expert witness who can be called to court and for forensic experts who will testify in court.

Keywords: *Criteria for expert witness, qualification for expert witness, forensic expert, forensic evidence, court in Malaysia.*

PENGENALAN

Saksi pakar forensik adalah gabungan daripada tiga perkataan iaitu saksi, pakar dan forensik. Namun, perbincangan memfokuskan kepada dua kata nama iaitu saksi pakar dan pakar forensik. Saksi

bermaksud seseorang yang mempunyai pengetahuan tentang sesuatu fakta kes (Garland & Stuckey, 2000). Pakar bermaksud seseorang yang mempunyai pengetahuan atau kemahiran yang tinggi berkaitan sesuatu subjek atau aktiviti (Cambridge Dictionary, 2020) atau ahli yang mahir dalam sesuatu ilmu (Kamus Dewan Edisi Keempat, 2020). Manakala forensik bermaksud kaedah saintifik untuk menyelesaikan jenayah, melibatkan pengenalanpastian sesuatu objek atau bahan yang terlibat dalam sesuatu jenayah (Cambridge Dictionary, 2020); bukan pengetahuan perubatan yang diperlukan dalam pengadilan bagi menentukan punca sesuatu kematian (Kamus Dewan Edisi Keempat, 2020). Oleh itu, saksi pakar bermaksud orang yang mempunyai kemahiran dalam sesuatu bidang atau pekerjaan dan mempunyai pengetahuan tentang sesuatu fakta kes. Manakala pakar forensik bermaksud seseorang yang mempunyai kemahiran dalam kaedah saintifik yang berkaitan dengan jenayah yang berlaku.

Undang-undang di Malaysia tidak menyebut berkaitan kriteria pemilihan pakar secara khusus. Namun, peruntukan berkaitan keterangan pakar terdapat dalam seksyen 45 Akta Keterangan 1950 [Akta 56] yang menggunakan perkataan “orang yang mempunyai kemahiran khusus” bagi merujuk kepada seseorang pakar (Mohd Akram, 2013). Mahkamah akan menentukan sama ada keterangan seseorang itu boleh diterima sebagai keterangan pakar atau tidak berdasarkan peruntukan Akta 56 tersebut. Berdasarkan kes *Wong Swee Chin v Public Prosecutor* [1981] 1 MLJ 212, dinyatakan bahawa penjelasan berkaitan pakar terdapat dalam seksyen 45 Akta Keterangan 1950. Pandangan seseorang pakar dapat diterima berdasarkan keadaan tertentu dan mengikut pandangan hakim yang membicarakan kes tersebut. Melainkan dalam isu saintifik tulen, keterangan pakar digunakan untuk tujuan membantu mahkamah.

Perkara ini diamalkan juga dalam kes *Kamaruddin Bin Mat Diri v Pendakwa Raya* [1999] MLJU 283, persoalan sama ada keterangan seseorang itu boleh diterima sebagai keterangan pakar atau tidak adalah bergantung kepada Mahkamah untuk menentukannya. Hakim bicara dalam kes ini telah menerima keterangan saksi pakar sebagai keterangan pakar setelah beliau memerhati pakar tersebut memberi keterangannya mengenai ujian DNA yang telah dijalankan. Pakar tersebut telah menerangkan dengan jelas prosedur ujian DNA yang dijalankan dan memberi alasan-alasan bagi menyokong pendapatnya.

Yang Arif Hakim berpandangan bahawa pendapat pakar tersebut boleh diterima sebagai keterangan pakar di bawah seksyen 45 Akta Keterangan 1950.

Begitu juga dalam kes *U Television Sdn Bhd & Anor v Comintel Sdn Bhd* [2017] 5 MLJ 292, Yang Arif Hakim Mahkamah Tinggi telah mengiktiraf kepakaran dua orang saksi pakar yang dikemukakan walaupun terdapat bantahan bahawa pakar tersebut tidak memenuhi Seksyen 45 Akta Keterangan 1950. Ini kerana saksi pakar tersebut telah menunjukkan bahawa mereka mempunyai kepakaran teknikal dan pengetahuan dalam pekerjaan yang dilakukan.

Seterusnya, dalam kes *Pendakwa Raya lwn Fathi Munzir bin Nadzri* [2017] MLJU 1867, Yang Arif hakim telah memutuskan bahawa saksi pakar yang telah memberikan testimoni merupakan saksi pakar di bawah seksyen 45 Akta Keterangan 1950. Dalam kes ini, pakar tersebut telah menyatakan bahawa responden merupakan pesakit yang dirawat olehnya sejak tahun 2013. Berdasarkan rekod rawatan responden, pakar tersebut mengatakan bahawa walaupun responden menghadapi *Bipolar Affective Disorder with Psycotic Features in Manic Phase* pada masa kejadian, responden adalah layak untuk membela diri. Berkaitan perkara ini, pihak pendakwaan tidak mengemukakan keterangan untuk mematahkan keterangan pembelaan saksi pakar ini. Malahan, mahkamah mendapati bahawa keterangan saksi-saksi lain turut menyokong keterangan saksi pakar tersebut.

Walaupun peruntukan undang-undang berkaitan saksi pakar adalah umum, namun pengiktirafan kepakaran seseorang saksi pakar yang dikemukakan di mahkamah akan ditentukan oleh hakim. Pakar forensik juga boleh digolongkan dalam kalangan pakar sepertimana maksud peruntukan tersebut (Hamzah, 2015).

Secara umumnya saksi pakar boleh terlibat secara berat sebelah walaupun beliau adalah seorang pakar yang profesional (Thatcher, 1938). Masalah saksi pakar yang berat sebelah telah lama timbul. Sikap berat sebelah ini akan berlaku dalam proses membantu pihak yang membayarnya dan kerana pakar tersebut sudah pasti ingin membuat sesuatu untuk membantu pihak yang melantik dan membayarnya (Mohd Akram, 2013). Dalam kes *Dato Mokhtar Bin Hashim & Anor v*

PP [1983] 2 MLJ 232, mahkamah bicara menjelaskan bahawa seorang saksi pakar biasanya cenderung untuk memihak kepada pihak yang memanggilnya.

Selain itu, hakim dalam kes tersebut mengulas bahawa keterangan pakar merupakan jenis keterangan yang tidak kuat dan perlu diterima dengan berhati-hati. Ini kerana penilaian manusia adalah tidak tepat dan mungkin berlaku kesilapan manakala pengetahuan manusia adalah terhad dan tidak sempurna. Oleh itu, Mahkamah perlu mengambil langkah yang lebih berhati-hati dalam meneliti sebarang keterangan yang diberikan oleh saksi pakar atau pun ahli sains forensik (Hamzah, 2015). Kepakaran mereka menyebabkan berlakunya ketidakadilan sekiranya mereka tidak telus dalam memberikan keterangan.

Selain itu, terdapat isu keraguan tentang kelayakan saksi pakar yang ditimbulkan oleh peguam pihak lawan yang boleh meragukan mahkamah tentang kelayakan seseorang saksi pakar (Garland & Stuckey, 2000). Antara perkara yang boleh dipertikaikan oleh peguam pihak lawan adalah berkaitan dengan kelayakan akademik yang tidak mencukupi dalam bidang saintifik berkaitan, ataupun saksi tersebut hanya mempunyai pengalaman yang terhad dalam sesuatu kes (Garland & Stuckey, 2000).

Dalam kes Che Mohd Sufian @ Che Bastian bin Che Rashid lwn Pendakwa Raya [2012] MLJU 908, saksi pakar yang dikemukakan dipertikaikan kerana pakar tersebut masih dalam latihannya untuk menjadi seorang doktor pakar. Namun, mahkamah memutuskan bahawa keterangan saksi pakar tersebut adalah merupakan satu keterangan pakar. Keterangan yang telah diberikan di Mahkamah sama sekali tidak akan menjejaskan kes pendakwaan kerana segala “*guidelines*” telahpun dipenuhi oleh pihak pendakwaan. Saksi pakar yang tidak mempunyai “kelayakan rasmi” (*paper qualification*) untuk menjadi seorang pakar tidak akan memprejudikan kes pendakwaan sama sekali.

Begitu juga dalam kes Pendakwa Raya v Abillah Bin Labo Khan [1996] MLJU 268, peguambela tidak berpuashati dengan keterangan saksi pakar kerana beliau tidak mengemukakan sijil-sijil bagi menyokong kepakarannya. Namun, mahkamah bicara menjelaskan bahawa walaupun saksi pakar tidak mengemukakan

sijil kepakarannya, testimoni oleh saksi pakar itu merupakan keterangan fakta dan bukan keterangan pendapat mengikut maksud seksyen 45 Akta Keterangan 1950. Saksi pakar dalam kes ini ialah seorang ahli kimia yang berpengalaman dan berkemahiran. Beliau mempunyai kelayakan dan kemahiran tentang analisis dadah heroin. Beliau telah menghuraikan ujian-ujian yang dia telah jalankan satu persatu. Kemahiran dan kepakarannya boleh dilihat semasa beliau memberi keterangan. Keterangan saksi pakar hendaklah dilihat pada keseluruhan keterangannya.

Perbincangan berkaitan isu yang timbul dalam penerimaan keterangan saksi pakar menunjukkan keperluan penetapan kriteria kelayakan pakar (Alamorean et al., 2009; Magni et al., 2013; Hamzah, 2015) yang perlu ada pada seseorang pakar sebelum hasil penyelidikan mereka diterima sebagai keterangan di mahkamah. Peruntukan untuk menentukan sama ada seseorang itu seorang pakar masih belum jelas (Mohd Akram, 2013) kerana bidang perundangan masih belum menetapkan kelayakan setara yang sepatutnya kepada seseorang saksi pakar (Magni et al., 2013; Hamzah, 2015). Keseragaman dalam penetapan kriteria bagi profesion ini penting kerana melibatkan keterangan pakar yang boleh mempengaruhi keputusan di mahkamah. Hal ini bagi menjamin kewibawaan seorang ahli forensik sebagai saksi pakar dan pada masa yang sama membantu mahkamah memberikan keadilan yang sewajarnya (Magni et al., 2013). Di samping itu, ia dapat mengurangkan kebarangkalian berlaku ketidaktelusan dalam keterangan saksi pakar. Justeru, perbincangan seterusnya akan membahaskan kriteria kelayakan saksi pakar forensik di mahkamah menurut perspektif pengamal undang-undang dan pakar forensik di Malaysia.

METODOLOGI

Reka bentuk kajian ini adalah kajian kualitatif yang menganalisis perspektif pengamal undang-undang dan pakar forensik terhadap kriteria kelayakan pakar forensik yang memberikan keterangan di mahkamah. Pengumpulan data kajian dibuat dengan mendapatkan pelbagai jenis kajian lepas dalam bentuk buku dan artikel yang terdapat secara salinan keras di perpustakaan dan secara salinan lembut dalam laman sesawang. Selain itu, data kajian diperolehi daripada temu

bual yang dijalankan ke atas 4 institusi melibatkan pakar forensik, 3 mahkamah syariah dan 1 mahkamah sivil. Institusi tersebut adalah Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia (SPRM), Polis DiRaja Malaysia (PDRM) Cheras dan Bukit Aman, serta Institut Perakaunan Malaysia. Mahkamah yang terlibat pula adalah Mahkamah Syariah Terengganu (Kuala Terengganu), Mahkamah Syariah Johor (Muar), Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan (Kuala Lumpur) dan Mahkamah Sivil Negeri Sembilan (Mahkamah Sesyen Seremban). Temu bual yang dilakukan terhadap para pengamal undang-undang dan pakar forensik dalam kajian ini bukan sekadar ingin mengenalpasti kebolehterimaan keterangan forensik di mahkamah, tetapi menilai pengamalan penggunaan sesuatu keterangan saksi pakar yang boleh diterima seandainya tiada garis panduan yang khusus untuk menilai kelayakan seseorang saksi pakar forensik. Data kajian ini ditranskripsi secara verbatim dan dianalisis menggunakan kaedah tematik dan deskriptif.

KRITERIA KELAYAKAN SAKSI PAKAR MENURUT UNDANG-UNDANG DI MALAYSIA

Undang-undang di Malaysia tidak menyebut berkaitan kriteria pemilihan pakar secara khusus. Namun, peruntukan berkaitan keterangan pakar terdapat dalam Seksyen 33 Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 [Akta 561] dan seksyen 45 Akta Keterangan 1950 [Akta 56].

Seksyen 33 Akta 561 mengiktiraf pakar sebagai orang yang mempunyai kemahiran khusus dalam undang-undang negara asing atau mengenai sains atau seni, atau tentang identiti atau ketulenan tulisan tangan atau cap jari atau berhubungan dengan penentuan nasab. Manakala seksyen 45 Akta 56 menyebut bahawa pendapat dari orang-orang yang khusus mahir dalam undang-undang negara asing, sains atau seni itu atau dalam soal identiti atau ketulenan tulisan tangan atau cap jari adalah dipanggil pakar.

Kedua-dua seksyen ini menyebut berkaitan pakar secara umum sahaja tanpa menghuraikan kriteria pakar secara terperinci. Oleh itu, sesiapa sahaja yang mempunyai kepakaran dalam sesuatu perkara boleh dipanggil sebagai pakar dan boleh dipanggil ke mahkamah untuk memberikan keterangan di bawah seksyen ini.

Walau bagaimanapun, peruntukan berkaitan saksi ada disebut dalam seksyen 83 Akta 561 iaitu semua orang Islam adalah kompeten untuk memberikan syahadah atau bayyinah sebagai saksi dengan syarat bahawa mereka adalah ‘aqil, baligh, ‘adil, mempunyai ingatan yang baik dan tidak berprasangka. Selain itu, seksyen 83 Akta 561 ini juga menghuraikan syarat untuk penerimaan bayyinah; keterangan iaitu bukan Islam, tidak ‘adil, belum baligh, pelupa, kepercayaan diragui kerana hubungan baik atau hubungan buruk atau mempunyai kepentingan dalam kes yang sedang dibicarakan.

Manakala dalam Seksyen 118 Akta 56 menyatakan semua orang adalah kompeten memberi keterangan melainkan jika mahkamah berpendapat bahawa mereka tidak boleh memahami soalan-soalan yang dikemukakan kepada mereka atau tidak dapat memberi jawapan-jawapan yang rasional kepada soalan-soalan itu oleh kerana umurnya terlalu muda, terlalu tua, kerana penyakit, sama ada penyakit tubuh atau penyakit otak, atau oleh apa-apa sebab lain yang seumpamanya.

Terdapat perbezaan jelas dalam kedua-dua peruntukan dalam undang-undang yang terdapat di Malaysia berkaitan syarat-syarat saksi; Seksyen 83 Akta 561 mensyaratkan Islam, ‘aqil, baligh, ‘adil, mempunyai ingatan yang baik dan tidak berprasangka manakala Seksyen 118 Akta 56 membolehkan semua orang memberikan keterangan. Maka, dapat disimpulkan bahawa kriteria kelayakan saksi pakar termasuk juga dalam syarat saksi tetapi lebih khusus kepada pakar sebagaimana yang ditetapkan dalam peruntukan undang-undang berkaitan saksi pakar; Seksyen 33 Akta 561 dan Seksyen 45 Akta 56.

KRITERIA KELAYAKAN SAKSI PAKAR MENURUT PERSPEKTIF PENGAMAL UNDANG-UNDANG DAN PAKAR FORENSIK

Perbahasan selanjutnya adalah berkaitan dengan perspektif pengamal undang-undang dan pakar forensik yang telah ditemu bual berkaitan pemilihan kriteria kelayakan saksi pakar yang boleh dipanggil untuk memberikan keterangan di mahkamah. Pengamal undang-undang adalah terdiri daripada para hakim di Mahkamah Syariah dan Mahkamah Sivil manakala pakar forensik adalah pakar dalam bidang tertentu khususnya yang terlibat dengan tugas memberikan keterangan

di mahkamah atau pun yang pernah memberikan keterangan sebagai saksi pakar. Menurut informan 1, informan 2 dan informan 3 kajian ini, tiada kriteria kelayakan khusus untuk pemilihan seseorang saksi pakar yang dipanggil ke mahkamah.

Hal ini disokong dengan kajian Fisher (2016) yang menyatakan bahawa tiada garis panduan berkaitan kriteria kelayakan saksi pakar. Oleh itu, penentuan saksi pakar boleh dibuat oleh pihak pembela, pendakwa atau mahkamah tetapi penerimaan saksi pakar di dalam mahkamah ditentukan oleh mahkamah yang membicarakan kes tersebut. Ini menunjukkan tiada kriteria tertentu yang ditetapkan berkaitan saksi pakar. Dalam kes *Public Prosecutor V Lin Lian Chen* [1991] 1 MLJ 316, apabila memanggil keterangan pakar, pihak pembela mesti terdahulu menentukan kelayakan saksi pakar itu. Pendapat yang diharapkan daripada saksi itu mesti bersangkutan dengan satu perkara dalam mana kepakarannya boleh membantu mahkamah. Pakar itu tidak boleh memberi pendapat tentang perkara di luar bidang kepakarannya. Walaupun mahkamah mengambil pengiktirafan kehakiman tentang hakikat umum bahawa seorang ahli kimia kerajaan dipanggil untuk memeriksa dan menganalisa eksibit-eksibit yang dihantar ke jabatan kimia, mahkamah tidak boleh, semata-mata kerana saksi itu adalah seorang ahli kimia kerajaan yang memang berkedudukan, memutuskan bahawa saksi itu adalah seorang yang pakar dalam bidang kepakaran yang berkenaan dengan kes di hadapannya.

Disebabkan ketiadaan garis panduan ini, maka isu kriteria kelayakan pakar sentiasa dibahaskan. Namun demikian, pada pandangan informan 3 kajian ini, sekiranya ada kriteria yang khusus, ia masih boleh diperdebatkan. Walaupun tiada peruntukan khas berkaitan kriteria saksi pakar, namun informan 1, informan 2, informan 3 dan informan 4 kajian ini berpandangan bahawa terdapat peruntukan umum berkaitan saksi pakar iaitu Seksyen 33 Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 [Akta 561].

Manakala peruntukan berkaitan saksi ada disebut dalam seksyen 83 Akta 561 iaitu semua orang Islam adalah kompeten untuk memberikan syahadah atau bayyinah sebagai saksi dengan syarat bahawa mereka adalah ‘aqil, baligh, ‘adil, mempunyai ingatan yang baik dan tidak berprasangka. Sebagaimana disebut juga oleh informan kajian ini:

I2: maknanya dia mesti memenuhi syarat sebagai seorang saksi. Saksi mestilah seorang yang adil, mesti orang yang nii, benda tu sama. Benda tu sama cuma dia bukan saksi syahadah tapi dia adalah saksi bayyinah.

I3: umum maknanya dia mestilah akil baligh, dan bersifat amanah. Maknanya walaupun tidak dinyatakan samada beragama Islam ataupun tak, tapi dia dalam keadaan yang akal nya sempurna lah tadi. Akil baligh tu, sempurna akal dan juga bersifat amanah lah, maknanya takda tohmahan yang diberikan kata dia seorang penipu dan sebagainya.

Seterusnya dari sudut perbezaan berkaitan saksi pakar antara Mahkamah Syariah dan Sivil, informan 3 dan informan 4 menyatakan bahawa tiada perbezaan peruntukan antara Seksyen 33 Akta 561 dan Seksyen 45 Akta 56 tetapi bidang kuasa di Mahkamah Sivil lebih luas. Kedua-dua seksyen ini menyebut berkaitan pakar secara umum sahaja tanpa menghuraikan kriteria pakar secara terperinci. Oleh itu, sesiapa sahaja yang mempunyai kepakaran dalam sesuatu perkara boleh dipanggil sebagai pakar dan boleh dipanggil ke mahkamah untuk memberikan keterangan di bawah seksyen ini.

Justeru, dapat disimpulkan bahawa kriteria kelayakan saksi pakar tidak dinyatakan secara khusus tetapi peruntukan berkaitan saksi pakar disebut di dalam Seksyen 33 Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 [Akta 561]. Begitu juga peruntukan berkaitan saksi ada disebut dalam seksyen 83 Akta 561 iaitu syarat saksi. Kriteria kelayakan saksi pakar boleh juga menggunakan peruntukan berkaitan syarat saksi ini. Selain itu, terdapat beberapa kriteria kelayakan saksi pakar yang lain sebagaimana disebut oleh informan kajian iaitu kepakaran atau kelulusan akademik, pengalaman dan juga kemahiran. Setiap kriteria ini akan dibincangkan dengan lebih lanjut di dalam subtopik seterusnya

Kepakaran/Kelulusan Akademik

Walaupun tiada kriteria kelayakan khusus berkaitan saksi pakar yang telah ditetapkan, namun secara umumnya seorang pakar mestilah mempunyai kelayakan akademik dalam bidang spesifik sebagaimana

yang diperlukan. Kelayakan akademik juga boleh dilihat berdasarkan sijil yang dimiliki sama ada sarjamuda, sarjana mahu pun doktor falsafah. Perkara ini dinyatakan oleh informan 1 dan informan 3 kajian ini dan disokong oleh kes *Pendakwa Raya v Abillah Bin Labo Khan* [1996] MLJU 268, saksi pakar dalam kes ini ialah seorang ahli kimia kerajaan, berkelulusan ijazah Sarjana Muda dalam bidang kimia UKM 1978 dan mempunyai pengalaman kerja 18 tahun; telah mengikuti 2 kursus: (i) *Drugs testing in Laboratory* selama 2 minggu di Seoul Korea Selatan 1988 (ii) *United Nation Fellowship in Identification analysis of drugs abuse* di Ibu Pejabat Kimia Petaling Jaya selama 3 bulan dalam tahun 1993. Beliau juga telah menerima latihan dalam kerja dari ahli kimia kanan dalam analisis dadah berbahaya termasuk heroin. Beliau pernah memberi keterangan dalam kes pengedaran melibatkan dadah berbahaya heroin dan cannabis, dan setakat yang beliau tahu, keterangan beliau telah diterima oleh Mahkamah.

Manakala saksi pakar dalam bidang forensik akaun kebiasaannya mempunyai sijil sarjanamuda atau sijil sarjana. Selain sijil akademik, mereka mengikuti latihan akademik bagi menjadikan mereka sebagai akauntan forensik yang mempunyai kemahiran asas yang mantap (Rasmussen & Leauanae, 2005). Terdapat juga syarat agar saksi pakar yang ingin dilantik mempunyai master atau phd dalam bidang kepakaran (Hall, 2010). Kriteria kelayakan akademik yang disertai dengan latihan turut di sokong oleh informan 6 kajian ini.

Walau bagaimanapun, informan 2 tidak bersetuju dengan syarat kelayakan akademik untuk menjadi saksi pakar. Beliau membezakan antara pakar yang mempunyai kelayakan akademik sebagai seorang pakar dan juga pakar yang betul-betul tahu tentang sesuatu bidang itu yang dipanggil saksi pakar. Ini kerana seorang doktor yang dipanggil pakar tidak semestinya betul-betul pakar dalam bidang tersebut.

Manakala menurut Naimah (2014), kepakaran yang dimaksudkan tidak bererti seorang pakar itu benar-benar pakar atau *specialist* secara professional dalam bidang berkenaan. Ia memadai mempunyai pengetahuan (Naimah, 2014) dan menguasai maklumat (Alamorean et al., 2009) yang mencukupi (Naimah, 2014; Alamorean et al., 2009). Hal ini disokong oleh informan 5 yang mengatakan bahawa kepakaran adalah pengetahuan.

Perkara ini disokong oleh kes *Che Mohd Sufian @ Che Bastian bin Che Rashid v Pendakwa Raya* [2012] MLJU 908. Walaupun saksi pakar dalam kes ini masih dalam latihannya untuk menjadi seorang doktor pakar, mahkamah memutuskan bahawa keterangan yang telah diberikan di Mahkamah sama sekali tidak akan menjejaskan kes pendakwaan. Saksi pakar tersebut telah memperolehi kepakaran sebagai seorang pakar O&G melalui pekerjaan seharian iaitu sebagai seorang doktor dalam bidang O&G di Hospital Bersalin Kuala Lumpur selama lebih kurang 6 tahun. Pengetahuan sebagai doktor telah menjadikannya sebagai seorang pakar dan layak menjadi saksi pakar dalam kes ini.

Selain itu, seseorang yang dikatakan pakar mestilah mempunyai pengiktirafan oleh badan tertentu berdasarkan bidang atau profesion. Pengiktirafan juga boleh dilihat berdasarkan sejarah penglibatannya dengan pertubuhan professional berkaitan. Contohnya apabila seseorang pakar itu dipanggil untuk memberikan ceramah oleh sesuatu pertubuhan professional. Ini menunjukkan bahawa pertubuhan professional tersebut mengiktiraf kepakaran pakar tersebut. Hal ini dinyatakan oleh informan 4 dan informan 8 kajian ini.

Perbincangan ini menunjukkan bahawa pengamal undang-undang dan pakar forensik menerima kepakaran atau kelayakan akademik sebagai salah satu kriteria yang diperlukan untuk melayakkan seseorang saksi pakar memberikan keterangan di mahkamah.

Pengalaman

Kriteria pemilihan saksi pakar juga diambil kira berdasarkan pengalaman seseorang pakar itu dalam pekerjaan. Kriteria kelayakan ini turut disokong oleh Hall (2010), Giannelli (2000), Jones (1994) dan Reynolds dan King (1988). Menurut informan 1 dan informan 8 kajian ini, seorang pakar tidak diambil kira berdasarkan gelaran atau sijil akademik semata-mata, tetapi dilihat juga berdasarkan pengalaman. Kepakaran tidak disyaratkan melalui kelayakan akademik yang formal sahaja. Seseorang yang berpengalaman dalam bidang-bidang tertentu juga dianggap sebagai pakar (Reynolds & King, 1988).

Pengalaman bermaksud mempelajari strategi untuk berjaya dan bertahan dalam kamar mahkamah (Jones, 1994). Manakala informan 2, informan 3, informan 7 dan informan 8 berpandangan bahawa

pengalaman boleh dikira berdasarkan tempoh seseorang itu bekerja. Ini kerana kepakaran seseorang pakar itu diakui apabila beliau telah lama berkhidmat dalam bidang tersebut.

Seperti dalam kes *Che Mohd Sufian @ Che Bastian bin Che Rashid v Pendakwa Raya* [2012] MLJU 908, mahkamah memutuskan bahawa keterangan yang telah diberikan oleh saksi pakar diterima. Saksi pakar dalam kes ini telah memperolehi kepakaran sebagai seorang pakar O&G melalui pekerjaan seharian iaitu sebagai seorang doktor dalam bidang O&G di Hospital Bersalin Kuala Lumpur selama lebih kurang 6 tahun.

Perkara ini disokong oleh Phillips (1989) yang berpandangan bahawa seseorang saksi pakar yang telah lama berkhidmat dalam memberikan keterangan pakar di mahkamah sebagai seorang yang pakar dalam bidangnya tidak perlu memberikan penjelasan kelayakan akademik. Pengalaman yang diakui dalam perkhidmatan adalah memadai untuk dikatakan sebagai pakar dalam sesuatu bidang.

Dalam kes *Pendakwa Raya v Abillah Bin Labo Khan* [1996] MLJU 268, walaupun saksi pakar tidak mengemukakan sijil kepakarannya, testimoni yang diberikan oleh saksi pakar menunjukkan bahawa beliau ialah seorang ahli kimia yang berpengalaman dan berkemahiran. Beliau mempunyai kelayakan dan kemahiran tentang analisis dadah heroin dan telah menghuraikan ujian-ujian yang telah dijalankan satu persatu.

Selain itu, pengalaman diambil kira berdasarkan bilangan kes yang pernah dikendalikan oleh seseorang pakar dan kekerapan seseorang pakar itu memberikan keterangan di mahkamah serta kejayaan seseorang pakar itu dalam kes yang melibatkannya. Pengalaman yang paling penting sebagai pakar yang berkesan diperoleh daripada pengetahuan yang terkumpul ketika menyelesaikan kes yang hampir sama (Rasmussen & Leauanae, 2005). Hal ini dinyatakan oleh informan 1, informan 5, informan 6 dan informan 8 kajian ini.

Dalam kes *Dato Mokhtar Bin Hashim & Anor v PP* [1983] 2 MLJ 232, saksi pakar telah memberikan keterangan bahawa beliau pernah menyelesaikan 62 kes pengecaman senjata api selama 6 tahun bekerja. Beliau juga pernah memberikan keterangan dalam

tiga sidang mahkamah. Keterangan ini menunjukkan bahawa beliau adalah seorang yang mempunyai pengalaman luas sebagai saksi pakar di mahkamah.

Maka, dapat disimpulkan bahawa kriteria pengalaman perlu dipertimbangkan dalam pemilihan kriteria kelayakan pakar di mahkamah. Pengalaman yang boleh diambil kira adalah pengalaman dalam bidang tertentu, tempoh masa perkhidmatan seseorang pakar dalam bidang kepakaran, bilangan kes yang pernah dikendalikan oleh seseorang pakar dan kekerapan seseorang pakar itu memberikan keterangan di mahkamah serta kejayaan seseorang pakar itu dalam kes yang melibatkannya.

Kemahiran

Kriteria kelayakan saksi pakar seterusnya yang perlu ada untuk seorang pakar dilantik sebagai saksi pakar adalah kemahiran (Magni et al., 2013; Giannelli, 2000). Seseorang yang mempunyai kemahiran yang tinggi dan berkhidmat dalam bidang tertentu juga dipanggil sebagai seorang pakar dari sudut praktikal (Thatcher, 1938). Contohnya pakar yang mahir dalam selok belok keganasan mestilah mempunyai kriteria tertentu yang menjadikan beliau seorang yang mahir seperti melakukan banyak kajian, mempunyai sijil kemahiran dan sebagainya. Ini dinyatakan oleh informan 3 kajian ini.

Begitu juga dalam kes *Kamaruddin Bin Mat Diri v Pendakwa Raya* [1999] MLJU 283, walaupun saksi pakar yang telah menjalankan ujian DNA adalah bukan seorang pakar DNA, hakim bicara telah memutuskan bahawa beliau adalah seorang pakar yang layak menjalankan ujian DNA kerana beliau berkelulusan dan mempunyai pengalaman sebagai seorang ahli kimia. Hakim bicara telah menerima keterangan beliau sebagai keterangan pakar setelah hakim memerhati cara beliau memberi keterangan mengenai ujian DNA yang telah dijalankan.

Kemahiran juga diambil kira berdasarkan individu yang menjalankan siasatan dan menyediakan laporan. Apabila seseorang pakar membuat analisis sesuatu kes, maka sudah tentu beliau adalah individu yang paling mahir dan tahu selok belok kes tersebut. Oleh itu, orang yang

sama ini akan dipanggil sebagai saksi pakar untuk memberikan keterangan di mahkamah. Ini dinyatakan oleh informan 5 dan informan 8.

Perkara ini disokong oleh kes *Pendakwa Raya v Abillah Bin Labo Khan* [1996] MLJU 268, saksi pakar dalam kes ini mempunyai kelayakan dan kemahiran tentang analisis dadah heroin. Beliau telah menghuraikan ujian-ujian yang dijalankan satu persatu. Kemahiran dan kepakarannya boleh dilihat secara keseluruhannya semasa beliau memberikan keterangan. Ini menunjukkan bahawa beliau sendiri yang telah melakukan ujian dadah heroin tersebut.

Selain itu, pelbagai kemahiran boleh dipertimbangkan. Antaranya adalah kemahiran komunikasi (Garcia, 1989), kemahiran menjelaskan atau menghuraikan fakta dan prinsip yang digunakan secara sah, kemahiran membuat kesimpulan (Thatcher, 1938) dan kemahiran teknikal yang mencukupi (Alamorean et al., 2009). Menurut informan 1 dan informan 8, kemampuan seseorang saksi pakar memberi keterangan di Mahkamah mempengaruhi penerimaan keterangan saksi pakar di mahkamah. Sekiranya saksi pakar yang memberikan keterangan itu tidak dapat memberikan kenyataan yang tepat, maka mahkamah akan memanggil saksi pakar lain. Jika saksi pakar yang lain itu juga tidak dapat memberikan keterangan yang baik, maka kes tersebut mungkin digugurkan.

Dalam kes *Junaidi Bin Abdullah V Public Prosecutor* [1993] 3 MLJ 217, hakim bicara menjelaskan bahawa terdapat ujian yang perlu digunakan untuk menentukan kepakaran seseorang dalam sesuatu kes. Antaranya adalah kemahiran tertentu yang dimiliki oleh saksi pakar tersebut untuk memberi pendapat mengenai perkara yang disiasat. Dalam kes ini, oleh kerana keterangan yang hendak dibuktikan oleh pihak pendakwa hanya terhad kepada soalan sama ada revolver itu boleh digunakan, pegawai kimia di jabatan kimia kerajaan layak memberi keterangan pakar mengenai perkara yang tidak rumit seperti itu. Kes ini tidak memerlukan kemahiran khusus untuk membuktikan sesuatu fakta. Sekiranya terdapat perkara yang rumit perlu dibuktikan, maka kemahiran khusus diperlukan dalam sesuatu kes.

Selain daripada mahir dalam kemahiran khas, penerimaan keterangan saksi pakar di mahkamah bergantung juga kepada pengetahuan professional saksi pakar tersebut (Naimah, 2014). Oleh itu,

kemahiran seseorang pakar itu perlu disertai dengan ilmu dan sentiasa meningkatkan dan mengemaskini ilmu berkaitan bidang kepakaran tersebut mengikut keperluan semasa. Hal ini dinyatakan oleh informan 6 dan informan 8 kajian ini.

Seseorang pakar yang layak dipanggil untuk memberikan keterangan sebagai saksi pakar di mahkamah mestilah mempunyai kemahiran tertentu, individu yang menjalankan siasatan dan analisis kes, mempunyai pelbagai kemahiran lain khususnya kemahiran mempersembahkan laporan kes di mahkamah dan sentiasa mengemaskini ilmu yang ada supaya seiring dengan perkembangan semasa.

Justeru, berdasarkan pandangan informan kajian ini yang terdiri daripada pengamal undang-undang dan pakar forensik, jelas bahawa pemilihan kriteria kelayakan saksi pakar yang boleh dipanggil untuk memberikan keterangan di mahkamah perlu mempertimbangkan kriteria kepakaran atau kelayakan akademik, pengalaman dan kemahiran. Ini bagi menjamin keadilan kepada pihak-pihak dalam sesuatu kes apabila saksi pakar yang berkecukupan dipanggil di mahkamah.

RUMUSAN DAN KESIMPULAN

Keterangan saksi pakar merupakan salah satu cara untuk membuktikan sesuatu jenayah. Kaedah pembuktian kes boleh dilakukan di mahkamah melalui pelbagai cara termasuk sains forensik melalui perkembangan terkini teknologi. Siasatan dan pembuktian kes melalui sains forensik tidak hanya terhad kepada kes-kes pembunuhan sahaja malah turut melibatkan forensik komputer, internet, DNA dan sebagainya yang telah diterima pakai penggunaannya di Mahkamah Syariah dan juga Mahkamah Sivil. Maka, keterangan saksi pakar forensik dilihat penting dalam proses menegakkan keadilan di mahkamah. Walau bagaimanapun, perbincangan berkaitan kriteria pemilihan pakar masih lagi diperbahar dalam kalangan ahli akademik dan pengamal undang-undang. Ketiadaan kriteria khusus yang ditetapkan menyebabkan timbul beberapa isu dan permasalahan iaitu keterangan saksi pakar yang berat sebelah dan keraguan tentang kredibiliti pakar yang memberikan keterangan di mahkamah. Perbahasan berkaitan isu

yang timbul dalam penerimaan keterangan saksi pakar menunjukkan keperluan kepada penetapan kriteria kelayakan saksi pakar. Justeru, kajian ini membahaskan kriteria kelayakan saksi pakar forensik di mahkamah menurut perundangan di Malaysia dan perspektif pengamal undang-undang dan pakar forensik di Malaysia.

Undang-undang di Malaysia tidak menyebut berkaitan kriteria pemilihan pakar secara khusus. Namun, peruntukan berkaitan keterangan pakar terdapat di dalam Seksyen 33 Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 [Akta 561] dan seksyen 45 Akta Keterangan 1950 [Akta 56]. Manakala peruntukan berkaitan saksi ada disebut dalam seksyen 83 Akta 561 iaitu semua orang Islam adalah kompeten untuk memberikan syahadah atau bayyinah sebagai saksi dengan syarat bahawa mereka adalah ‘aqil, baligh, ‘adil, mempunyai ingatan yang baik dan tidak berprasangka. Dalam Seksyen 118 Akta 56 pula menyatakan semua orang adalah kompeten memberi keterangan melainkan jika mahkamah berpendapat bahawa mereka tidak boleh memahami soalan-soalan yang dikemukakan kepada mereka atau tidak dapat memberi jawapan-jawapan yang rasional kepada soalan-soalan itu oleh kerana umurnya terlalu muda, terlalu tua, kerana penyakit, sama ada penyakit tubuh atau penyakit otak, atau oleh apa-apa sebab lain yang seumpamanya.

Terdapat perbezaan jelas bagi kedua-dua peruntukan dalam undang-undang yang terdapat di Malaysia berkaitan syarat-syarat saksi; Seksyen 83 Akta 561 mensyaratkan Islam, ‘aqil, baligh, ‘adil, mempunyai ingatan yang baik dan tidak berprasangka manakala Seksyen 118 Akta 56 membolehkan semua orang memberikan keterangan. Oleh itu, kriteria kelayakan saksi pakar termasuk juga dalam syarat saksi tetapi lebih khusus kepada pakar sebagaimana ditetapkan dalam peruntukan undang-undang berkaitan saksi pakar; Seksyen 33 Akta 561 dan Seksyen 45 Akta 56.

Perbahasan selanjutnya adalah berkaitan dengan perspektif pengamal undang-undang dan pakar forensik yang telah ditemu bual berkaitan pemilihan kriteria kelayakan saksi pakar yang boleh dipanggil untuk memberikan keterangan di mahkamah. Pengamal undang-undang adalah terdiri daripada para hakim di Mahkamah Syariah dan mahkamah Sivil manakala pakar forensik adalah pakar di dalam bidang tertentu khususnya yang terlibat dengan tugas memberikan

keterangan di mahkamah atau pun yang pernah memberikan keterangan sebagai saksi pakar. Berdasarkan pandangan informan kajian ini, jelas bahawa pemilihan kriteria kelayakan saksi pakar yang boleh dipanggil untuk memberikan keterangan di mahkamah perlu mempertimbangkan kriteria kepakaran atau kelayakan akademik, pengalaman dan kemahiran. Ini bagi menjamin keadilan kepada pihak-pihak dalam sesuatu kes apabila saksi pakar yang berkelayakan dipanggil di mahkamah.

Justeru, dapat disimpulkan bahawa tiada kriteria khusus berkaitan kelayakan saksi pakar menurut undang-undang di Malaysia dan juga berdasarkan perspektif pengamal undang-undang dan pakar forensik di Malaysia. Namun, dari sudut amalnya, kriteria asas yang dipertimbangkan adalah kelayakan atau kepakaran akademik, pengalaman dan kemahiran seseorang saksi pakar. Disebabkan syarat-syarat saksi tidak berbeza dengan syarat-syarat pakar, maka syarat bagi saksi pakar boleh mengambil kira kriteria yang sama termasuk juga saksi pakar forensik.

Kajian ini memberi implikasi kepada pengamal undang-undang dalam memilih saksi pakar yang boleh dipanggil ke mahkamah dan kepada pakar forensik yang akan memberikan keterangan di mahkamah. Selain daripada kajian perspektif ini, satu kajian berkaitan garis panduan penetapan kriteria kelayakan pakar perlu dijalankan dengan mengambilkira prospek penerimaannya dalam sistem peradilan negara. Perkara seperti ini diharapkan dapat dilaksanakan agar dapat membantu mahkamah dari sudut menjaga kredibiliti saksi yang dipanggil agar tidak diragui dan dipertikaikan.

PENGHARGAAN

Penulisan kajian ini dibiayai oleh dana dari Kementerian Pengajian Tinggi Malaysia melalui geran: FRGS/1/2017/SS06/UKM/03/2.

RUJUKAN

Alamorean, S., Lazar, A., & Fratila, A. (2009). On the validity criteria of forensic expertise. *Annales Universitatis Apulensis Series Jurisprudentia*, 12, 1-6.

- Cambridge Dictionary. (2020). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/expert>
- Che Mohd Sufian @ Che Bastian bin Che Rashid lwn Pendakwa Raya [2012] MLJU 908.
- Dato Mokhtar Bin Hashim & Anor v PP [1983] 2 MLJ 232.
- Eldridge, H. (2019). Juror comprehension of forensic expert testimony: A literature review and gap analysis. *Forensic Science International: Synergy*, 24-34.
- Fahrurrizal Fauzi. (2019). *Pelaksanaan forensik di Malaysia*. Temu bual, 7 Mei.
- Fisher, B. A. J. (2016). Moving toward new requirements for the admissibility of evidence. *Forensic Science Policy & Management: An International Journal*, 7(3-4), 51-53.
- Garcia, C. H. (1989). How to select a forensic expert. *Criminal Justice*, 4(3), 19-48.
- Garland, N. M., & Stuckey G. B. (2000). *Witnesses-competency and privileged communications*. Chapter 4. Fourth edition. McGraw-Hill.
- Giannelli, P. C. (2000). *Expert qualifications: Traps for the unwary*. Faculty Publications 230.
- Hall, R. D. (2010). *The forensic entomologist as expert witness*. Chapter 14. Taylor and Francis Group.
- Hazeman Aziz. (2019). *Pelaksanaan forensik di Malaysia*. Temu bual, 29 Mac.
- Jones, C. A. G. (1994). *Expert witness: Science, medicine, and the practice of law*. United States of America: Oxford University Press Inc.
- Junaidi Bin Abdullah V Public Prosecutor [1993] 3 MLJ 217.
- Kamalruazmi Ismail. (2019). *Pelaksanaan forensik di mahkamah syariah*. Temu bual, 10 Mac.
- Kamus Dewan Edisi Keempat. (2020). <http://prpm.dbp.gov.my/Cari1?keyword=pakar>
- Kamaruddin Bin Mat Diri v Pendakwa Raya [1999] MLJU 283.
- Magni, P., Guercini, S., Leighton, A., & Dadour, I. (2013). Forensic entomologists: An evaluation of their status. *Journal of Insect Science*, 13, 78.
- Mohd Akram Shair. (2013). Reception of expert opinion evidence under the evidence act 1950 and the shari'ah: An appraisal. *Journal of Islamic Law Review*, 9(2) December, 151-172.
- Mohamed Fouzi Haji Mokhtar. (2019). *Pelaksanaan forensik di mahkamah syariah*. Temu bual, 4 April.

- Muhammad Zaki Abdul Kudos. (2019). *Pelaksanaan forensik di Malaysia*. E-mel, 30 Mac.
- Muhd Helmi Kasman. (2019). *Pelaksanaan forensik di mahkamah syariah*. Temu bual, 17 Mac.
- Naimah Suleiman. (2014). *Prospek pemakaian Qarinah dan pendapat pakar dalam pembuktian jenayah sihir*. Universiti Malaya.
- Nor Azman Mohd Noor. (2019). *Pelaksanaan forensik di Malaysia*. Temu bual, 22 Februari.
- Pendakwa Raya v Abillah Bin Labo Khan [1996] MLJU 268.
- Pendakwa Raya lwn Fathi Munzir bin Nadzri [2017] MLJU 1867.
- Public Prosecutor V Lin Lian Chen [1991] 1 MLJ 316.
- Rasmussen, D. G., & Leauanae, J. L. (2005). Expert witness qualifications and selection. *Journal of Financial Crime*, 12(2), 165-171.
- Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia. (2019). *Pelaksanaan forensik di Malaysia*. Temu bual, 14 Feb.
- Thatcher, C. J. (1938). Experts in patent controversies. *Journal of the Patent Office Society*, 20(5), 403-422.
- U Television Sdn Bhd & Anor v Comintel Sdn Bhd [2017] 5 MLJ 292.
- Wong Swee Chin v Public Prosecutor [1981] 1 MLJ 212.